

ЧЕРВОНА СЕРІЯ

ЮРІЙ ЛУЦЕНКО

ПТАХ І ФІКУС
СМЕРТЕЛЬНА ВІДПУСТКА

ХАРКІВ
«ФОЛІО»

Про цю книгу

**Валерій Залужний, генерал запасу ЗСУ,
Надзвичайний і Повноважний Посол України
у Сполученому Королівстві Великої Британії:**

Хоча «Птах і Фікус» є фантастикою, проте базується на цілком реальному українському досвіді. Повість поєднує воєнну прозу з пригодницьким романом та філософським есе, але розповідає передовсім про сучасних українців, чие життя і світогляд назавжди змінила війна. Про десятки й сотні тисяч чоловіків і жінок, які пройшли Майдан, а потім приєдналися до Сил оборони України, щоб відстоювати власну свободу та свободу своєї країни. Про наше покоління, яке проходить не просто через великий конфлікт, а через трансформацію технологій і методів ведення війни та водночас злам старого світового порядку, що склався після звершення Холодної війни. І саме на цій унікальності українців автор робить акцент.

Тож книга Юрія Луценка спонукає замислитися про історію Євразії. А також про роль нашої війни у цій історії. Автор ніби нагадує: Євразія століттями живе у циклах насильства, боротьби за контроль над простором і маршрутами торгівлі. І російсько-українська війна стала цілком закономірною частиною цих циклів. Але саме від українців зараз багато в чому залежить, яким шляхом піде далі історія всього континенту (щонайменше).

Звісно, повість наповнена гумором Юрія Віталійовича, чого вартує лише порівняння монгольського війська Чингісхана з ПВК, а сепаратистські проросійські рухи — зі

спорами отруйного гриба, що виїдає мозок мурах. Іноді це гіркий, «чорний» гумор. Той гумор, який допомагає зараз виживати українцям на війні.

А фінал є своєрідним кредо українського народу: попри все — жити й готуватися. Тримати напоготові плуги та кулемети. Це не якась викривлена романтика і не заклик до вічної війни. Це раціональний підхід народу, який пройшов стільки випробувань у своїй історії. І вийде з нинішнього ще сильнішим.

Марійка Бурмака, народна артистка України, співачка:

«Птах і Фікус» Юрія Луценка. Не пам'ятаю, коли востаннє книжка мене так здивувала і захопила. Почала читати, думаючи, що це буде військова проза. Але з перших сторінок все виявилось ще карколомніше.

Українські військові із позивними Птах і Фікус гинуть. І саме тоді для них усе тільки починається. Цей сюжетний поворот на самому початку відразу мене дуже підтримав. Ніби поміняв «оптику сприйняття» і поселив якусь дивну, світлу надію, що смерть — це ще не крапка. Це, до речі, залишається і після прочитання.

А далі — це просто дуже крутий заміс із фантастики, інтелектуальних діалогів, філософії, боротьби імперій, теорій змов. Закарпатської говірки, яку не розуміє штучний інтелект. Дотепність та іронія. Ну і фірмовий «луценківський» гумор (друзі точно згадуватимуть жарти Юрія).

Читаючи, я весь час ловила себе, що ніби як дивлюся кіно. Асоціації були і з «Матрицею», і з «Дюною», і з «Початком» Крістофера Нолана. Це не пафосна притча, де ти ніби стаєш частиною того, що відбувається. Бо починаєш думати, сперечатися з автором, хочеш дізнатися більше.

Для мене це дуже несподівана й сильна книжка. Неочікувана, розумна і дуже українська. Авторе, пиши ще!

Олександр Зінченко, історик, публіцист:

Птаха відпустили на Благовіщення. Ритуально і легітимно. Він був Феніксом. Він згоряв. І з його попелу народжувалося щось нове.

Він був Вагабундом. Так називали волоцюг, батярів, бунтівників. З попелу Вагабунда народився Міністр.

Він теж згорів. І став шити будівельні рукавиці у тюрмі. А ще — багато читав.

З попелу Зека народився Прокурор.

З попелу Прокурора — Солдат.

Солдат згорів у незакінченій війні. А з його попелу постав Сценарист.

Кафка сміявся б крізь сльози. Він лежав під парканом на цвинтарі в Празі і плакав дощем з неба крізь сміх.

Бо те, що народилося з того попелу — це було боляче і весело водночас.

І воно тепер пливе наркосубмариною в Чорне море. А Тарантіно має це все екранізувати.

Володимир Омелян, політик:

Двоє українських воїнів — оператор БПЛА з позивним Птах і штурмовик Фікус — прокидаються... ні, не в раю. Сервіс там, за словами Фікуса, залишає бажати кращого. Замість апостола Петра їх зустрічає незворушний нащадок тибетського лами з чаєм, паличками та скромною пропозицією: долучитися до конструкторського бюро «Чакравартін», яке дві тисячі років поспіль будує світову імперію. Поточний проєкт — «Чінгіз-2».

Виявляється, померти — це лише технічна деталь. А відмовитися — «форма згоди, яка триває довше».

Це книга, де окопний гумор зустрічається з філософією Небесного мандату, де банош зі шкварками сперечається з димсами про геополітику, а історія монгольської

імперії читається як бізнес-кейс найуспішнішої ПВК в історії людства. Двоє солдатів, які звикли бачити війну через тепловізор і приціл, тепер мусять розгледіти справжню механіку влади — ту, що не вмирає разом з імператорами, а лише «час від часу міняє технологію».

Гостра, дотепна і тривожно актуальна проза від людини, яка знає ціну і владі, і війні.

Тетяна Чорновол, журналістка, старший лейтенант ЗСУ:

Попри фентезійний сюжет — це фронтова п'єса, укрреалізм. Розбираєш на діалоги — і фронтова документалка готова, хіба що «запікати» доведеться через слово. Ні, не тому, що у Юрія Віталійовича матюки, а тому, що їх там немає. Оце певно найфантастичніша частина п'єси. А все інше, з точки зору військового, може бути, а чому би і ні... Відчувається, що автор воював, і та атмосфера бліндажно-окопного буття йому дуже близька і відома. Коли під землею в темноті і тісноті, і світ бачиш уривками, і світ дорівнює небезпеці, і світ дорівнює борні і герцю зі смертю. Тоді в розмовах і роздумах побратимів багато філософії, геополітики, приправленої історичним містицизмом, а ще більше — гумором. Дуже багато гумору й іронії на бойових позиціях. Так все і у автора. Тільки розуміння політики й історії глибше, і гумор авторський. Гумор — це взагалі візитна картка Юрія Віталійовича. І звісно, оптимізм. Це теж його візитівка. І це саме той післясмак, який залишається після прочитання. Рекомендую.

Борис Філатов, політик, мер Дніпра:

Мій шлях до зустрічі з цією книгою був складним. Річ у тім, що після низки «прильотів» по «Новій пошті» у Дніпрі мою посилку буквально відкопували впродовж кількох днів.

Проте читати саму повість було легко. Знаєте, в епоху тотального домінування соціальних мереж та «коротких форматів» навіть для мене — людини, що десятиліттями привчена читати книжки — буває трохи складно довго концентруватися на одному тексті.

Утім, цей мені, як то кажуть, «зайшов». Щоправда, автор (суто на мою думку) місцями надміру висловлює вустами героїв особисті антипатії. Іноді ще й не надто коректно інтерпретує для своєї концепції історичні факти. Так само деякі розділи відверто сирі або нагадують комікси. Але...

Але є діалоги, котрі зачіпають щось у душі. І, якщо прибрати словесне лушпиння, то за цим текстом — через біль усього, з чим довелося зіткнутися — проявляється жага життя. І надія, що все було не даремно...

Зоя Казанжи, журналістка, письменниця:

Зізнаюся: я почала читати цю книжку зі скепсисом. Українська війна, Птах і Фікус, загадковий китаєць Лі, американська Мадам, дивне переплетіння фронтової реальності, геополітики й фантазії — здавалося, ця конструкція не витримає. Бо занадто ризикована суміш.

Але в якийсь момент я просто пішла за героями і не лише захопилася сюжетом, а прийняла логіку світу, який спочатку здавався неймовірним. І вже не змогла відірватися.

Це текст, який змушує повірити у власні правила гри. А первинна недовіра читача стає найбільшою перемогою письменника.

Дмитро Ярош, військовослужбовець, командувач Української добровольчої армії:

Цю повість написав не професійний письменник і не просто відомий політичний діяч, а людина з безпосереднім

бойовим досвідом, ветеран московсько-української війни, капітан, командир взводу БПЛА. Її першим адресатом є воїни, які у цей час боронять Україну від екзистенційного ворога. А за мілітарним фентезі приховується оригінальний твір, який ставить перед читачем доволі високу інтелектуальну планку. Щоб не стати рабами і не служити «Вавилонській вежі чужої імперії», треба усвідомити важливість власної культури й історії, бо «якщо нація не знає спільної основи, її легко розділити на східняків і западенців». Автор нагадує нам про два народні повстання сучасної України — Помаранчевий Майдан, який дав суспільству і владі невелику, але рятівну ін'єкцію націоналізму, та Зимовий Майдан, який став апофеозом віри народу у найвищу земну цінність — власну свободу. Відтоді українці стали могутньою нацією, що поламала плани кремлівських рабів-орків — продовжувачів імперської справи Чингісхана. А Збройні сили України перетворилися на озброєний Майдан, який має що і чим захищати.

Український світ повинен стати тим, чим був тисячі років — світом хліборобів і воїнів, світом «плуга» і «кулемета». Бо саме ці символи є для українців ознакою свободи. Проти цього не заперечує навіть Цифровий Бог, який з'являється в епілозі і рятує заради мрій чотирьох українців усю Землю.

Приємно вражений таким баченням сучасної історії України, приправленим фірмовим почуттям гумору, що додало родзинки книзі. Респект!

Андрій Любка, письменник:

Я підозрював, що Юрій Луценко напише книжку, яка б сподобалася йому самому: з великою кількістю історичних алюзій, сміливих і провокативних роздумів про сучасну політику й не завжди політкоректного гумору. Але я не думав, що цьому письменнику-початківцю вдасться

написати настільки динамічний і захопливий сюжетний роман.

Оскільки Луценко пройшов реальну війну, прослуживши в одному з найкращих дронівих підрозділів, він добре знає матеріал. Та цей гостросюжетний блокбастер — не лише про війну і сучасність, а й про ту потвору, яка вже вишкірилася на нас із майбутнього: про дрон, керований штучним інтелектом, що може бути спрямований проти людства.

Павло Найда «Фікус», військовослужбовець ЗСУ:

Коли я починав читати — мені здалася незвичною відсутність «правильної композиції роману» зі шкільних підручників. Але в процесі це виявилось самою суттю твору. Це — не роман про війну. Це — діалог. Про людину, людство, систему їхніх стосунків і взаємодії. Про розуміння меж людяності і про межу, за якою людина перетворюється для цієї системи на гвинтик. І в цьому діалозі і є найцінніше в романі — те, що автор знає, як виглядає війна. Те, що він знає, як після війни люди продовжують розмовляти одне з одним. Саме ця інтонація робить Птаха і Фікуса переконливими значно більше, ніж будь-які бойові сцени чи історичні екскурси.

Але мушу попередити — читати доведеться, постійно бігаючи в гугл за історичною довідкою ;)

1

ПТАХ І ФІКУС

Птах розплющив очі й перше, що зрозумів, — він живий.

Ні вибухів. Ні свисту. Ні того металевого дзвону в голові, який лунав навіть уві сні.

Повітря — чисте. Холодне. Без пороху. І без пліснявого запаху убогих тимчасових хат, де жив останні чотири роки.

Він моргнув. Стеля — біла. Рівна. Без тріщин.

«Не бліндаж», — подумав Птах і напружився.

Навпроти хтось сидів.

Чоловік. Без броні. Без зброї. У футболці з різноколірним черепом, чужій і недоречній, як квіти серед бою.

Птах не ворухнувся.

— Ти хто? — запитав він.

— Фікус. Штурмовий полк.

Хлопець підвів очі. Погляд уважний, не панічний. Такий, що зазвичай з'являється після кількох років війни.

— Де ми? — запитав Птах.

— Поки що не знаю, — відповів той. — Але якщо це — рай, то я незадоволений сервісом.

Птах стиснув щелепу. Не усміхнувся у відповідь.
Тільки сказав:

— Птах. БПЛА.

Вони більше нічого не вважали за потрібне додавати. Ні звання. Ні підрозділ. Ні місця останньої боячки.

Свій. І цього було достатньо обом.

Не боліло.

Не гупало.

Не бурмотіла радейка.

І саме це було найгірше.

Фікус врешті не витримав. Він не любив мовчати.

— Їбань-трава, як нас сюди занесло?

Птах не любив різких рухів до з'ясування ситуації.

— Життя не має сенсу, але це не привід не жити, — з пам'яті процитував він класика.

Він пам'ятав інше світло. Жорстке. Сліпуче. І звук, після якого вже не мало бути ні кімнат, ні розмов.

Двері відчинилися беззвучно. До кімнати зайшов чоловік азійської зовнішності — охайний, спокійний, з упевненою усмішкою людини, яка ніколи не лежала під обстрілом обличчям у землю.

— Ви загинули, — сказав він рівно. — Але це технічна деталь. Мене звати Лі. І у нас до вас є пропозиція.

Фікус повільно видихнув.

— Ти чуєш, Птаху? — тихо сказав він. — Отже, ми вже мертві.

— Або, — відповів Птах, не відводячи погляду від Лі, — комусь дуже треба, щоб ми так думали.

Азієць не сів. Він стояв, завівши руки за спину, ніби час і простір тут був його власністю.

— Моє прізвище не має значення, — сказав він. — А мій рід — має.

Птах мовчав. А Фікус дивився уважно. Як на протипіхотну міну, на яку наступив, і тепер питання: як із неї зіскочити.

— Я — нащадок Пагба-лами, тибетського радника при дворі імператора Китаю Хубілая, — вів далі азієць. — Того, хто допоміг монгольському імператору зрозуміти просту річ: владу не може обмежити ні Бог, ні закон. Бо якщо вона обмежена — це вже не влада.

Він усміхнувся. Не холодно. Навпаки — майже тепло.

— Ми називали це вченням небесного мандату. Імператор — не помазаник і не нащадок. Він — сакральний інструмент створення світової імперії.

Птах тихо хмикнув.

— Тож ти із секти. Просто дуже старої.

Хлопці презирнулися.

— Мало нам кремлівського їбаната з його печенігами. Тепер ще монголи з тибетцями, — констатував Фікус.

Лама був незворушним.

— Секти борються з владою. І гинуть. А ми винайшли владу, і дві тисячі років підтримуємо її, час від часу міняючи технологію. Ми не віримо в безсмертя тіла. Ми віримо у вічний потік.

Він уважно — як штабний начальник перед тим, як шльопнути печатку на наказ про відпустку, подивився на них обох.

— Воїн — це не людина. Це набір рішень, реакцій і межі, яку він готовий перейти. І якщо імперії навчилися

переносити золото, гармати та страх... Чому б не переносити воїнів?

У кімнаті стало тихіше, хоч звуки не зникли. Зник час.

— Ви не перші, — додав він. — Але ви — обрані.

Птах відчув, як щось усередині повільно стискається.

— А якщо ми відмовимося? — спитав він.

Китаєць уперше нахилив голову й кинув погляд-приціл з-під лоба.

— Ви вже померли, — відповів він. — Відмова — це лише форма згоди, яка триває довше.

Пауза.

— Ласкаво прошу до конструкторського бюро Чакравартін, — сказав він. — Ми будуємо світову імперію. Проект «Чингіс-2».

2 ЛІ

Стіл ломився. Пар із бамбукових кошиків підіймався тонкими хвилями — імбир, рис, щось кисло-солодке й різке, від чого одразу прокинувся апетит.

Птах обережно взяв палички. Вони ковзали, як мокрі гільзи.

— Це зброя для людей з терпінням, — пробурмотів Фікус, намагаючись підчепити локшину. Локшина перемогла.

Лі спостерігав за ними з легкою усмішкою.

— Китайська кухня — це процес — сказав він, — як і наша політика. Вона вчить неспішного поєднання старанності та різних інгредієнтів. Тим часом ви звикли, що їжа — це один ривок від голоду до ситості: різко, прямо, у шлунок. Тому в нас палички, а у вас — виделка. У нас різні смаки, як різні ноти, повільно складаються в прекрасну мелодію. У вас — гучна нота чи акорд.

— М'ясо з вогню, — кивнув Фікус. — Один звук.

— Банош зі шкварками — акорд, — згадав рідне Закарпаття Птах.

— А тут на столі — мелодія, — відповів Лі. — Кисле, солодке, гірке, гостре. Одночасно. Єдина кухня у світі, яка не тільки насичує, а й веде.

Птах пожував, замислився.

— Це правдиво для німецької, а тим паче англійської. Там навіть не ноти, а барабанний бій. А французька?

Лі ледь нахилив голову.

— Французька — це опера. Гучна, красива, проте надто багато про его соліста, а не про державу.

Фікус пирхнув.

— Звучить як комплімент із ножем у спині.

Лі зробив ковток чаю й повів далі, ніби не помітив.

— Чингісхан цього не розумів. Йому була ближча проста їжа: м'ясо, кумис, кров. Він був ідеальним командиром приватної армії. Не держави — а сили.

— ПВК, — уточнив Птах.

— Можна й так сказати, — кивнув Лі. — Монгольська ПВК, найефективніша в історії. Вона підкорила п'яту частину світового суходолу. Від Кореї до Угорщини. Але навіть найкраща ПВК не може керувати світом. Вона може лише його зламати.

Лі церемонно відпив з піали чай.

— Чингіс створив непереможну армію. А імперію створили ми, лами.

Фікус нарешті впіймав паличками шматок риби.

— Чув про це непогану фразу: «Китай можна завоювати на коні, але Китаєм не можна управляти з коня».

— Це і є сенс вчення радника Чингіса, — м'яко підказав Лі.

— На співбесіді про посаду Бухгалтера імперії? — усміхнувся Птах.

— Трохи ширше. Він став Архітектором нового порядку, — виправив Лі. — Він пояснив Великому Хану просту річ: якщо вирізати місто — ти отримуєш попіл.

Якщо переписати місто — ти отримуєш податки. З живих їх можна стягувати десятиліттями. А ще більше — з караванів між цими містами. Монголи — великі воїни. І сумлінні учні наших інструкцій.

Він поклав палички.

— Перепис завойованого населення. Єдиний податок. Недоторканність караванів. Пайцза — ханський знак оплаченого податку й гарантія безпеки. Заплатив — їдеш спокійно від Пекіна до Києва чи Костянтинополя. Не заплатив — тебе просто поглинали піски.

— Класичний рекет, — завважив Фікус.

— Класичне державотворення, — спокійно відповів Лі. — Знаєш, чому покровителем торговців у Китаї вважається бойовий генерал другого століття? Ви, європейці, знаєте його за статуєтками божества на ім'я Гуань-ді.

— Генерал — покровитель торгівлі? Гм, це, напевно, був генерал митниці або податкової, — усміхнувся Птах.

— Ні, — відрубав Лі, — він безстрашно кидався на ворогів, що переважали, з алебардою зеленого дракона. Гуань-ді був одночасно законом і карою. Тому китайський торговець давав слово і був готовий везти товар у найдальші країни варварів. Під захистом алебарди.

Птах задумливо кивнув.

— Але Чингіс швидко помер.

Лі взявся за чайник.

— Якщо розливати чай із чайника, у першій піалі смак буде заслабий, а в останній — перенасичений ароматним листям, яке осіло на дно. Тому спочатку чай переливають у чашу справедливості, де він змішується, а вже з неї — у піали. Це філософія мудрості господаря. Після смерті Чингіса дим пожеж розсіявся, а піраміди з черепів заросли травою. Проте постало питання: як керувати різними народами, які вірять у різних богів.

Лама відпив чай і взявся перебирати чотки.

— А без Бога влада ненадовго. Коли богом був сам Чингіс, усе працювало. А після його смерті харизма і жах монгольської ПВК помалу випаровувалися...

— Харизма не передається у спадок, — вставив своє слово Птах.

— Жах — теж, — додав Фікус. — Він без гарантії, потрібне регулярне сервісне обслуговування.

Лама незворушно вів далі:

— Тут і встиг мій предок, тибетський Пагма-лама. Він приніс онуку Чингіса — Хубілаю — концепцію космічного правителя, який керує дхармою, долею світу.

— Скромненько й зі смаком, — усміхнувся Фікус.

— Ми не вигадали Небо, ми нагадали про нього, — уточнив Лі. — Хубілай отримав владу не від мусульман-

ських мулл, не від християнських священників і не від конфуціанців. Він отримав мандат від Неба.

— Як Цезар, — сказав Птах. — Спочатку воїн, потім напівбог.

— Але Цезарю потрібен був сенат, — відповів Лі. — І там на нього чекали вбивці. А Хубілай став чакравартіном — вселенським правителем, чия абсолютна влада кармічно виправдана.

— А ваш предок лама видавав довідочку. Непогана схема, — усміхнувся Фікус.

— І проти Неба апеляції не подаси, — додав Птах. — Питання лише, чому цій довідочці вірили?

— Виконувати волю Неба китайців навчив ще перший жовтий імператор Цінь Шіхуанді. Тоді учні Конфуція нескінченно цитували священні тексти й намагалися повчати його. Імператор проголосив кампанію проти шкідливості думок, спалив усі книжки, крім сільськогосподарських та медичних.

Лама вирівняв рівень чаю в піалах, перекинув пару намистин на чотках.

— Конфуціанці не вгамувалися, вимагаючи, щоб імператор скасував систему єдиномислія і прислухався до них. Довелося закопати їх живцем у землю. Разом із текстами. — Ще пару чоток тихенько клацнули в руках Лі.

— Ґрунтовно, — з повагою сказав Птах.

— Кілька мільйонів незадоволених імператор відрядив на будівництво Великої китайської стіни у 2700 кілометрів. Населення Китаю зменшилося на дві третини. Народ запам'ятав це назавжди, — наголосив Лі.

— А стіну будували далі, як комунізм у СРСР, — промовив Фікус. — Вожді, яких носили на ношах,

ЗМІСТ

Про цю книгу	3
1 . Птах і Фікус	10
2. Лі	14
3. Гвара	21
4. Тулку	28
5. Революція	36
6. Зомбі-гриб	41
7. Знак	46
8. Реле	51
9. Тріщина	57
10. Ші	64
11. Бій	72
12. Півень	77
13. Дгарма	81
14. Гора	86
15. Чонгар	91
16. Карфаген	97
17. Мапа	102
18. Сон	108
19. Клон	116
20. Піраміда	124
21. Карнавал	129
22. Море	134
23. Тести	139
24. Ядро	146
25. Момент істини	151
26. Колесо	156
27. Таймер	161
28. Бада-бум	168
29. Човен	174
30. Капітан	180
Епілог	189